

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ

PROF. DR. FUAT SEZGİN İSLAM BİLİM TARİHİ ENSTİTÜSÜ

8 MART DÜNYA KADINLAR GÜNÜ ÇALIŞTAYI

BİLİM TARİHİNDE KADINLAR NEDEN GÖRÜNMEZ?

Konuşmacılar

Prof. Dr. Pınar Ülgen

Doç. Dr. Derya Gürses Tarbuck

Habibe Bektaşoğlu

Başak Tosun

Zafer Batık

Moderatör: Nihal Özdemir

Koordinatör: Seher Yıldız Külünk

Raportör: Fatma Nur Bulkurcuoğlu

Tarih/Saat: 8 Mart 2024 Cuma / 16:00-18:15

Yer: Ayasofya Medresesi / Ali Kuşçu Salonu

İÇİNDEKİLER

1. Çalıştayın Amacı
2. Çalıştayın Yöntemi
3. Çalıştay Programı
4. Genel Sunuş
5. Ana Bulgular ve Öneriler

1. Çalıştayın Amacı

"Kadınlar Bilim Tarihinde Neden Görünmez?" başlığı altında, 8 Mart 2024 tarihinde düzenlenen bu çalıştayın temel amacı, bilim tarihinde kadınların karşılaştığı görünmezlik sorununu derinlemesine incelemek ve bu soruna çözümler geliştirmektir. Çalıştay boyunca;

1.1. Kadınların Bilim Tarihindeki Görünürlüğünü Artırmak: Engeller ve Çözümler

Bu bölümde, katılımcılar kadın bilim insanlarının tarih boyunca ve günümüzde karşılaştıkları engelleri ve ayrımcılık durumlarını ele alarak, bilim tarihinde kadınların daha görünür hale gelmelerini sağlayacak stratejiler üzerinde durmuşlardır. Tartışmalar, somut adımlar ve uygulanabilir önerilerle zenginleştirilmiştir.

1.2. Bilim Topluluğunda Cinsiyet Eşitliği ve Adaleti İçin Farkındalık ve Değişim

Çalıştayın bu bölümünde, cinsiyet eşitliği ve adaletin sağlanması amacıyla bilim topluluğunda farkındalık yaratma ve değişim sağlama hedefleri masaya yatırılmıştır. Katılımcılar, bilim alanında cinsiyet eşitliğinin önemini vurgulayarak, topluluk içinde kalıcı değişiklikler için gereken adımları tartışmışlardır.

2. Çalıştayın Yöntemi

8 Mart 2024 tarihinde düzenlenen "Bilim Tarihinde Kadınlar Neden Görünmez?" başlıklı çalıştay, kadınların bilim alanındaki görünürlüğünü artırmaya yönelik stratejik hedefler ve amaçlar üzerine odaklanmıştır. Çalıştayın yöntemleri şu şekilde gerçekleştirilmiştir:

2.1. Çalıştay Komisyonunun Oluşturulması

Çalıştayın ön hazırlık sürecinde, komisyon oluşturularak katılımcılardan görüşler alınmıştır. Bu süreç, çalıştayın etkili bir şekilde yönlendirilmesini sağlamak amacıyla kritik öneme sahiptir.

2.2. Bilgilendirme ve İletişim

Çalıştay hakkındaki bilgilendirmeler, kayıt formu ve tartışılacak sorular, bir internet sitesi üzerinden yayınlanarak ilgili çevrelerden görüşler toplanmıştır.

2.3. Bilgilendirme Sunumları

Çalıştay başlamadan önce, katılımcılara yönelik bilgilendirme sunumları yapılmıştır. Bu sunumlar, katılımcıların çalıştayın amacı ve içeriği hakkında tam bilgi sahibi olmalarını sağlamak için tasarlanmıştır.

2.4. Odaklı Tartışmalar

Katılımcılar, belirlenen konular hakkında odaklı tartışmalar yaparak, her bir konu üzerinde derinlemesine düşünme fırsatı bulmuşlardır.

2.5. Derinlemesine Tartışmalar

Konuşma başlıkları altında yapılan derinlemesine tartışmalar, çözüm önerileri geliştirmek için ayrılan zamanda gerçekleştirilmiştir.

2.6. Deneyim ve Fikir Alışverişi

Tartışma sırasında, katılımcılar birbirlerinin deneyimlerinden ve fikirlerinden faydalanarak, yeni bakış açıları ve çözümler üretmişlerdir.

2.7. Bulguların Paylaşımı ve Geri Bildirim

Çalıştay bulguları ve önerileri, Moderatör tarafından sunulmuş ve ardından genel bir tartışma ile geri bildirim süreci gerçekleştirilmiştir.

3. Çalıştay Programı

Bu bölüm, 8 Mart 2024 tarihinde gerçekleştirilen "Kadınlar Bilim Tarihinde Neden Görünmez?" başlıklı çalıştayın program detaylarını içermektedir.

3.1 Giriş

Çalıştayın amacı ve günün akışı katılımcılara sunuldu.

3.2 Açılış Konuşması

16:00-16:10- Nihal Fırat Özdemir

Konuşmada, 8 Mart Dünya Kadınlar Günü'nün önemi vurgulanarak, kadınların bilim tarihindeki yerine dikkat çekildi.

I. Oturum: Tarihte Görünmez Kadınlar

16:10-16:25- Pınar Ülgen

"Orta Çağ Avrupa'sında Bilge Kadınların Yok Edilmesi: Orta Çağ Avrupa'sında Kadının Adı Yok" başlığı altında, tarihte kadınların nasıl görmezden gelindiğine dair önemli bilgiler paylaşıldı.

16:25-16:40- Habibe Bektaşoğlu

"Türk İslam Bilim Tarihi Konulu El Yazmalarında Kadın Tasvirleri" başlığı ile, el yazmalarındaki kadın tasvirlerinin tarihsel önemi ele alındı.

16:40-16:55- Derya Gürses Tarbuck

"Bilim Tarihinin Gözden Kaçan Kadın Kahramanları: Onları Nasıl Görünür Kılabiliriz?" konusu üzerinde durularak, tarihte unutulmuş kadın bilim insanlarının hikayeleri ve görünürlükleri nasıl artırılabilir üzerine stratejiler tartışıldı.

16:55-17:25- Ara

Katılımcılar dinlenme, ihtiyaç ve enformel görüşmeler için ara verdiler.

II. Oturum: Çağdaş Çözümler

17:25-18:00- Başak Tosun ve Zafer Batık

"Vikipedi'de Kadınları Görünür Kılmak" başlıklı interaktif oturumda, katılımcılarla birlikte Vikipedi üzerinde kadınların daha fazla temsil edilmesi için çözüm yolları geliştirildi.

3.3 Kapanış

18:00-18:15

Çalıştayın sonunda tüm katılımcılara teşekkür edilerek, katkılarından ötürü sertifikalar ve hediye takdim edildi. Etkinlikte emeği geçen herkese teşekkürler sunuldu.

Genel Sunuş

Açılış konuşması

Dr. Nihal Fırat Özdemir, çalıştayın açılışında, saygıdeğer hocalarımız ve sevgili öğrencilerimizi içtenlikle selamlayarak, günün önemli konusuna değindi: "Bilim Tarihinde Kadınlar Neden Görünmez?". Bu sorunun, 8 Mart Dünya Kadınlar Günü temasıyla örtüştüğünü belirten Dr. Özdemir, kadınların bilimdeki görünürlüklerinin çeşitli sosyal ve kültürel faktörlerle kısıtlandığını vurguladı.

Dr. Özdemir, kendisini bu çalıştayı düzenlemeye iten iki önemli noktayı paylaştı. İlki, küresel olarak kadınlar hakkında yapılan tartışmalar ve kadınların bilimsel panellerdeki temsiliyetinin sıklıkla gündeme gelmesiydi. İkincisi ise, kendisinin de içinde bulunduğu bir bilim kurulunda yaşadığı deneyimdi. Bu kurulda, toplamda 20 üyenin yalnızca üçü kadındı ve Dr. Özdemir o gün orada tek kadın üye olarak bulunuyordu. Kurulda, dilin cinsiyetçi yapısını değiştirmek için öneride bulunduğu, kurul üyeleri tarafından başlangıçta istihza ile karşılanan bu öneri, örneklemeler sayesinde kabul edilmiş ve dilde değişiklik yapılmıştır. Özellikle, "bilim adamı" ifadesinin yerine kadınla erkeği birlikte kapsayan "bilim insanı" ifadesinin kullanılmasını önermiş ve bu değişiklik, örnek olarak Fatıma el Fihri'nin dünyanın ilk üniversitesini kuran bir bilim adamı olarak tanımlanamayacağıyla somutlaştırılmıştır.

Dr. Özdemir, konuşmasını "Lütfen, masada kaç kadın olduğuna dikkat edelim." diyerek bitirerek, katılımcıları toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda daha duyarlı ve aktif olmaya davet etti.

I. Oturum Konuşması: Doç. Dr. Derya Gürses Tarbuck

Doç. Dr. Derya Gürses Tarbuck, konuşmasına çalıştaya davet edilmenin kendisi için bir onur olduğunu ifade ederek başladı. Bilim tarihinde kadınların yerini ve onların görünürlüğünün artırılması gerektiğini vurgulayarak, bu konunun sadece bir kutlama değil, aynı zamanda bir aktivizm meselesi olarak ele alınması gerektiğini belirtti.

Dr. Tarbuck, "Mathilda Etkisi" adını verdiği, kadın bilim insanlarının çalışmalarının göz ardı edilmesi ve erkek bilim insanlarının çalışmalarının daha fazla dikkate alınması olgusunu anlattı. Bu etki, kadınların bilimsel katkılarının erkekler tarafından üstlenilmesi ve bu katkıların kadınlar yerine erkeklere atfedilmesi şeklinde ortaya çıkmaktadır.

Özellikle Rosalind Franklin örneğini ele alan Dr. Tarbuck, Nobel Ödülü'nün verilmesi süreçlerinde kadınların göz ardı edilmesinin tarihsel bir ön yargı olduğunu dile getirdi. İstatistiksel olarak erkeklerin daha fazla ödül aldığı ve bu durumun kadınların eşit haklara ve görünürlüğe sahip olmamalarından kaynaklandığını vurguladı.

Dr. Tarbuck, toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda daha fazla ilerleme kaydedilmesi gerektiğini belirterek, bilim tarihinde kadınların varlığının sadece belirli şartlar altında kabul edilmediğini, bunun genel bir eksiklik olduğunu ifade etti. Kadınların bilimdeki her türlü pratiklerinin tarihe geçmesi gerektiğini savunarak, tarihsel kayıtların cinsiyetçi önyargılardan arındırılmasının önemini vurguladı.

Konuşmasını, kültürel ve politik faktörlerin bilimdeki cinsiyet eşitsizliklerini nasıl etkilediği üzerine düşüncelerini paylaşarak tamamladı. Dr. Tarbuck, Rosalind Franklin'in örneğini tekrar ele alarak, Nobel Ödülü alamasa da sonrasında elde ettiği başarıların ve aldığı desteklerin, kadınların bilimdeki başarılarının daha fazla tanınması ve kutlanması gerektiğini vurguladı.

I. Oturum Konuşması: Habibe Bektaşoğlu

Habibe Bektaşoğlu, konuşmasına Dr. Nihal Özdemir'e teşekkür ederek başladı ve öğrenci olarak öğrenmeye devam ettiğini ifade etti. Kendisi, Eskişehir'deki bilim tarihi müzesinde sekiz yıl boyunca çalışarak, kırk erkek bilim insanının tasvir edildiği bir ortamda, kadın bilim insanlarının tasvirlerine yer verilmemesinin farkına vardı. Bu deneyimi, bilim tarihinde kadınların görünürlüğünü artırmak için bir motivasyon kaynağı olarak kullanmıştır.

Bektaşoğlu, konuşmasında, kadınların bilim tarihindeki görünürlüğünü artırmanın yollarını, özellikle sanatsal tasvirler üzerinden ele aldı. Türk İslam sanatlarındaki "tasvir" kavramını tanıtarak, bu resimlerin bilim tarihindeki ilk örneklerden olduğunu belirtti. Orta Çağ dünyası ve diğer alanlarda, özellikle mineraloji ve tıp tarihindeki eserlerde kadınların tasvirlerine yer verildiğini vurguladı.

Özellikle, Dioscorides'in "Materia Medica" ve Sabuncuoğlu Şerefeddin'in eserlerinden örnekler vererek, bu eserlerde kadınların nasıl resmedildiğini ve bilim tarihindeki rollerinin görsel olarak nasıl temsil edildiğini anlattı. Sabuncuoğlu'nun, hekim yetiştiren bir ailede doğduğunu ve eserlerinin, Fatih Sultan Mehmet dahil olmak üzere padişahlara sunulduğunu aktardı. Sabuncuoğlu'nun kadınları tedavi eden hekimler olarak tasvir ettiği ve kadınların sağlık sorunlarına dair detaylı tasvirler sunduğu belirtildi.

Ayrıca, Biruni'nin "Asar-ül Bakiye" eserindeki doğum yapan kadın ve sezaryen ameliyatı yapılan kadın tasvirlerine değinerek, Osmanlı'da kadınların tıbbi tedavilerdeki rollerinin görsel olarak nasıl temsil edildiğini gösterdi. Cezeri'nin "Kitab-ül Hiyel" eserindeki robotlar ve kadın figürlerini anlatarak, kadınların bilim ve teknoloji tarihinde nasıl bir yer kapladıklarını örneklerle açıkladı.

Habibe Bektaşoğlu, konuşmasını, kadınların bilim tarihindeki varlıklarının ve katkılarının, sanat ve tasvir yoluyla nasıl daha görünür kılınabileceğine dair düşünceleriyle sonlandırdı. Bu örnekler, kadınların bilim tarihindeki rollerini ve katkılarını daha iyi anlamamız ve tanımamız için önemli birer kaynak olarak değerlendirilmelidir.

I. Oturum Konuşması: Prof. Dr. Pınar Ülgen

Prof. Dr. Pınar Ülgen, açılış konuşmasında Dr. Nihal Özdemir'e teşekkür ederek başladı ve Orta Çağ Avrupa'sında kadınların algılanma biçimlerine odaklandı. Prof. Ülgen, günümüzdeki kadın hakları mücadelesinin, Orta Çağ'dan başlayan uzun bir sürecin sonucu olduğunu vurguladı.

Orta Çağ'da kadınlar hakkında oluşan algıların ve kadınların konumlarının sorgulanmasının, hâlâ devam eden bir tartışma olduğunu belirtti. MS 1400'lerde "Kadın Allah tarafından yaratılan ikinci bir varlık mıdır?" sorusunun erkekler tarafından tartışıldığını ve kadının ne olduğunun hâlâ sorgulandığını ifade etti.

Prof. Ülgen, kadınların Avrupa tarihinde her zaman var olduğunu, sayıca az olsalar da tarihi derinden etkileyen figürler olduklarını anlattı. Tratula gibi kadınların, jinekoloji alanında önemli katkılarda bulunduğunu ve 18. yüzyıla kadar Tratula'nın bir kadın olduğunun kabul edilmediğini, ancak sonraki çalışmalarla bu gerçeğin ortaya çıktığını dile getirdi.

Bingenli Hildegard ve Azize Clark gibi kadınların, astronomi, tıp ve dini pratiklerde önemli roller üstlendiğini, Rose'un ise drama eserlerinde feminizme benzer kavramları dile getirdiğini vurguladı. Thomas Aquinas'ın kadın algısına da değinen Prof. Ülgen, Aquinas'ın kadınların erkeklere eşit olmaları gerektiğine inanırken, aynı zamanda kontrol altında tutulmaları gerektiğini savunduğunu aktardı.

Kadınların sıklıkla cadılık ve büyücülük gibi suçlamalarla karşı karşıya kaldıklarını, Hz. Havva'nın günahının temsilcileri olarak gördüklerini ve bilgelerinin genellikle hoş karşılanmadığını belirtti. Christine de Pizan'ın kadınlara yönelik suçlamaları tersine çevirmeye çalıştığını ve kadınların kendi haklarını ve özgürlüklerini talep etmelerinin önemini vurguladı.

Prof. Ülgen, kadınların doğa ile olan ilişkilerinin, baskı altına alınamayan bir güç olarak tasvir edilmeye başlandığını ve endüstriyel kapitalizm ile patriyarkal sistemin kadınlar üzerinde oluşturduğu baskıların, kadınların özgürlüğünü kısıtladığını ifade etti. Kadınların özgürleşmesinin, toplumsal düzelmeye için gereklilik olduğunu sonuç olarak belirtti.

II. Oturum Konuşması: Başak Tosun ve Zafer Batık

Başak Tosun ve Zafer Batık, Vikipedi'nin bilgi erişimi ve paylaşımında önemli bir rol oynadığını, ancak cinsiyet eşitliği açısından bazı eksikliklere sahip olduğunu vurguladılar. 2001 yılında kurulan ve kısa sürede çok dilli bir yapıya kavuşan Vikipedi'nin, içeriklerin kullanıcılar tarafından imce usulü ile üretildiğini ve düzenlendiğini belirttiler. Ancak, bu içeriklerin kimler tarafından oluşturulduğu ve hangi kriterlere göre belirlendiği genellikle bilinmemektedir.

Tosun ve Batık, özellikle kadınların Vikipedi'deki temsiliyetinin ciddi bir sorun teşkil ettiğine dikkat çektiler. Kadın katılımcıların oranının düşük olması ve kadın biyografilerinin erkeklere kıyasla daha sık silinme riskiyle karşı karşıya olması, bu sorunu derinleştirmektedir. Vikipedi'nin temel kurallarına rağmen, kadınların katkıları ve biyografileri konusunda görülen ayrımcılık ve ön yargılar, kuralların etkin bir şekilde uygulanmasını engellemektedir.

Konuşmacılar, Vikipedi'de cinsiyet uçurumunun ciddi bir sorun olarak karşımıza çıktığını belirterek, kadınların daha fazla temsil edildiği, adil ve eşitlikçi bir platform olması için çeşitli önlemlerin alınması gerektiğini vurguladılar. Kadınların ve kadın bakış açısının Vikipedi'deki görünürlüğünü artırmak için bilinçli çaba ve politikaların hayata geçirilmesi gerektiğine işaret ettiler.

Bu bağlamda, Vikipedi'nin kadın temsiliyeti konusundaki eksikliklerinin farkına vararak, bu durumu düzeltmek için aktif bir rol oynamanın önemi üzerinde durdular. Kadınların ve kadınların katkılarının Vikipedi'de daha fazla görünür olması, platformun bilgiyi daha kapsamlı ve çeşitli bir şekilde temsil etmesine katkı sağlayacaktır.

Ana Bulgular ve Öneriler

Eğitim ve Farkındalık Çalışmaları

Çalıştayda vurgulanan ana bulgulardan biri, kadınların bilim tarihindeki görünürlüğünü artırmak için eğitim ve farkındalık çalışmalarının hayati öneme sahip olduğudur. Bilim ve teknoloji alanlarında cinsiyet eşitliğini teşvik edecek eğitim programlarının geliştirilmesi ve bu programların geniş kapsamlı olarak uygulanması gerekmektedir.

Politika ve Kurumsal Düzenlemeler

Cinsiyet eşitliği konusunda politika ve kurumsal düzenlemeler yapılmalıdır. Bu düzenlemeler, işe alım ve terfi etme süreçlerinde cinsiyet ayrımcılığını önlemeyi, kadınların liderlik pozisyonlarında daha fazla temsil edilmesini sağlamayı hedeflemelidir.

Medya ve Kültürel Etkinlikler

Toplumun cinsiyet algısını değiştirmek için medya ve kültürel etkinlikler stratejik bir şekilde kullanılmalıdır. Medya içeriklerinde ve popüler kültürde cinsiyet eşitliğini destekleyici mesajlar yaygınlaştırılmalı, kadınların bilimsel ve teknolojik başarıları öne çıkarılmalıdır.

Mentorluk ve Destek Programları

Kadınların bilimsel araştırma ve çalışmalara katılımını teşvik etmek için mentorluk ve destek programları oluşturulmalıdır. Bu programlar, genç kadın araştırmacıları ve bilim insanlarını destekleyerek, kariyer yollarında ilerlemelerine yardımcı olmalı ve onlara kaynak sağlamalıdır.

Kadın Bilim İnsanlarının Başarılarının Kutlanması

Kadın bilim insanlarının başarıları ve katkıları daha görünür kılınmalıdır. Bu başarıların geniş çapta kutlanması ve tanıtılması, diğer kadınlar için ilham kaynağı olabilir ve toplumsal cinsiyet eşitliği için pozitif bir model teşkil edebilir.

Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi
Bilim Tarihi Yüksek Lisans Öğrencisi & Psikolog
Fatma Nur Bulkurcuoğlu